

R. D. MƏMMƏDOV, polkovnik

Heydər Əliyev adına AAHM

HƏRBİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ ZABİT KADRLARIN HAZIRLANMASINA QOYULAN ƏSAS TƏLƏBLƏR

Məqalədə hərbi kadrların hazırlanmasında tədris-təlim prosesində informasiya kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin mahiyyəti, üstünlükləri və icrasının əsas amilləri araşdırılmışdır.

Respublikamızın digər ali təhsil ocaqlarında olduğu kimi, ali hərbi təhsil müəssisələrində də yeni təhsil paradigmasının təşəkkül tapmasını və təhsilin modernləşdirilməsini təmin edən əsas mexanizmlərdən biri təhsilin informasiya kommunikasiya texnologiyaları (İKT) əsasında qurulmasıdır. Təhsilin informasiya kommunikasiya texnologiyaları əsasında qurulması aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- təlim-tərbiyənin məzmununun, metod və təşkilati formalarının seçilməsini;
- metodologiya və strategiyanın təkmilləşdirilməsini;
- öyrənin intellektual potensialının inkişafına yönəlmiş metodik təlim sisteminin yaradılmasını;
- biliklərin sərbəst şəkildə mənimsənilməsi bacarıqlarının formalaşdırılmasını;
- informasiya-tədris və eksperimental-tədqiqat fəaliyyətinin həyata keçirilməsini;
- təhsil sisteminin idarə olunması mexanizmlərinin, elmi-pedaqoji informasiyanın, informasiya-pedaqoji materialların, kommunikasiya şəbəkələrinin avtomatlaşdırılmış banklarının istifadəsi əsasında təkmilləşdirilməsini;
- öyrənlərin bilik səviyyəsinin yoxlanması və qiymətləndirilməsini;
- diaqnostika metodikasının yaradılması və istifadə olunmasını.

Ənənəvi olaraq özünü inkişaf etdirmə, insanın psixoloji inkişafı kimi başa düşülür. Pedaqoji diaqnostika müəllimin peşəkarlıq səviyyəsinin öyrənilməsi kimi çətin və mürəkkəb işdə qarşıya çıxan çətinlikləri aşkarlamağa və onları aradan qaldırmağa xidmət etməlidir.

Pedaqoji diaqnostika, həmçinin, müəllimin ümumi inkişaf səviyyəsini, üstün və zəif cəhətlərini üzə çıxarmağa, pedaqoji qabiliyyətlərini (kommunikativ, konstruktiv, təşkilatçılıq, diaqnostik, diaqnozlaşdırma, proqnozlaşdırma və s.), peşə mədəniyyətini (şəxsi keyfiyyətlərini və fəaliyyətinin xarakteristikası), novatorluğunu, pedaqoji takt və ustalığını öyrənməyə imkan verir.

Qeyd olunan amillərin analizi anket sorğusu vasitəsilə əldə edilmiş məlumatların diqqətlə təhlili və qiymətləndirilməsi nəticəsində alınır.

Tədqiqatlar göstərir ki, İKT vasitələrinin istifadəsinə əsaslanmış tədris-təlim prosesinin intensivləşdirməsini, inkişaf edən təlimin ideyalarının həyata keçirilməsini təmin edir [1, s.24].

Beləliklə, tədris-təlim prosesinin modernləşdirilməsi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən təhsilin informasiya kommunikasiya texnologiyaları əsasında qurulması bir neçə psixoloji-pedaqoji aspektləri nəzərə alır:

1.Motivasiya aspekti. İKT vasitələrindən istifadə təlimin motivasiyasını gücləndirməyə imkan verir, yəni çox zaman təhsilə marağın artmasına səbəb olan kompüterdə işləmə yeniliklərlə yanaşı həm də qarşıya çıxan çətinlikləri həll edərək, doğru qərarlar vermək imkanını artırır. Kompüterdə işləyərkən kursant ixtiyarı tədris məsələsinin həllini sona qədər başa çatdırmaq imkanı qazanır, daha effektiv təlim sistemlərindən istifadə olunursa, kursanta məsələnin həlli izah olunur və o, özü optimal variant haqqında qərar verə bilir. Kompüterdə öyrənilən materialın praktik əhəmiyyətini açmaq, maraqlı məsələlər qoymaq, ixtiyarı suallar vermək və bu sualların müxtəlif

həlli yollarını təklif etmək imkanı ilə kursantların əqli imkanlarından istifadə etməyə kömək edə bilər. Bütün bunlar isə təhsilə müsbət münasibətin formalaşmasına imkan yaradır.

Təlimin motivasiya mənbəyi kimi əyləncəyə gəldikdə isə, burada kompüterin rolu əvəzsizdir. Əsas məsələ isə odur ki, kompüterin istifadəsi ilə yerinə yetirilən bu əyləncə ifrat xarakter almasın və təlimin məqsədlərini üstələməsin;

2. Təlim prosesinin fərdi xüsusiyyətlərinin və aktivləşdirilməsinin nəzərə alınması.

Təlim prosesində kompüterdən istifadə zamanı müəllim və kursant arasındakı “qarşıdurma” tədricən çox asanlıqla əməkdaşlığa çevrilir. Fiziki baryer yox olur - bu isə çox mühüm psixoloji haldır. İKT vasitələrinin tədris prosesinə tətbiqi interaktiv dialoqun yaradılmasına, tədris fəaliyyətinin rejiminin sərbəst seçilməsinə və öyrənilən obyektlərin kompüter vizuallaşdırılmasını nümayiş etdirərək təlim prosesinin fərdiləşdirilməsinə və diferensiasiyasına köməklik göstərir;

3. Tədris informasiyasının çatdırılma imkanlarının genişləndirilməsi. Fənlərin tədris prosesində İKT vasitələrinin imkanlarının həyata keçirilməsinin pedaqoji məqsədi tədris informasiyasının vizuallaşdırılmasına əsaslanmışdır. Tərpənməz cisimlərin, proseslərin və hadisələrin şəkillər, certyojlar, funksiyaların qrafiki şəkildə verilməsi, müxtəlif qanunauyğunluqların və onların modellərinin həndəsi inteqrasiyası proses və hadisələrin mənasının lazım olan dərəcədə başa düşülməsini təmin etmir. Beləliklə, kursantların statik certyoja görə fiziki sistemlərdəki dəyişikliklərin təsəvvür etmələri çətinləşir, real praktikada isə bütün nümayişləri dərstdə “canlı” göstərmək olur;

4. Təlimdə yaradıcı yanaşmanın həyata keçirilməsi üçün şəraitin təmin olunması.

Azərbaycanın müasir tədris-təlim praktikası ənənəvi təhsil modelindən uzaqlaşmağa yönəlmişdir, çünki müasir insana lazım olan informasiyanın yaxşı məlum olan baza mənbələri mövcuddur. Bu mənbələr insanlara müasir cəmiyyətdə yer tapmağa, kifayət qədər lüğət ehtiyatı toplamağa, vacib olan bütün sosial rolları effektiv oynamağa imkan verir. İnsanlıq tərəfindən toplanan bütün bilikləri mənimsəməyə kömək edən tələblər artıq üzün zamandır ki, müasir ali hərbi məktəblərində də bir məsələ kimi həmişə aktualdır. İnformasiyanı tapmaq, toplamaq, onun həqiqiliyini yoxlamaq kimi atılan addımlar artıq İKT vasitələrindən istifadə məsələlərini hiss olunacaq dərəcədə dəyişdirmişdir;

5. Kommunikasiya vərdişlərinin formalaşdırılması. Ali hərbi məktəbdə ənənəvi olaraq kursantların yazılı və şifahi nitqi, dərs zamanı sualların cavablandırılması, qrup şəklində çalışma, konfranslarda çıxışlar və s. zamanı kommunikativ vərdişlərin inkişafına böyük diqqət yetirilir. İKT vasitələrinin geniş tətbiq olunduğu şəraitdə bu istiqamət nəzərəçarpan dəyişikliklərə məruz qalır.

Ali hərbi məktəbin tədris siniflərindəki proyektor və kompüterin birgə istifadə edilməsi təlim prosesində əyaniliyin interaktiv həyata keçirilməsi probleminin müəyyən mənada aradan qaldırılmasına imkan yaradır.

İnformatika kabinetlərində İKT vasitələri avadanlıqları, fənn kabinetləri və avtomatlaşdırılmış iş yerlərinin xüsusiyyətləri əks etdirilən tövsiyələrin pedaqoji, texniki və digər aspektləri “İnformatika kabineti”ndə öz əksini tapmışdır [2, s.180].

Təhsil sahəsində İKT sferasına qoyulan tələblər aşağıdakı kimidir [2,3]:

- yerinə yetirilən funksiyaların geniş spektrdə istifadə şəraiti və metodların yüksək universallıq və adaptasiyalılığı;

- sistemin tərkibində eyni və ya müxtəlif proqramlar üzrə eyni vaxtda və asılı olmayan işi təmin edən bir sıra iş yerlərinin olması;

- kursantların birgə işini təşkil etməyə imkan verən idarə olunan qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsi;

- qrafik və mətn informasiyasını əks etdirən, eyni zamanda bu informasiyanın daxil edilməsi və manipulyasiyası üçün müasir vasitələrin olması;

- ekran vasitələrinin mövcud keyfiyyəti və dinamik təsvirlərin qurulma imkanları;

- texniki və proqram vasitələrinin müəllim və kursantların təsadüfi, düşünülməmiş, səhv hərəkətlərindən qorunmaq imkanı;

- kompüter texnikasının bütün elementləri ilə işin təhlükəsizliyi və gigiyenası;

-mütəxəssis olmayan istifadəçilərin proqram təminatları ilə istifadəsi, tətbiqi və hazırlanmasının sadəliyi və rahatlığı.

Bütün yuxarıda qeyd olunanlardan belə bir nəticə çıxarmaq olar ki, fənn müəllimləri öz peşə fəaliyyətlərində metodoloji və nəzəri problemləri aradan qaldırmaq üçün İKT vasitələrindən effektiv istifadə etməyə hazırlıqlı olmalıdırlar. Təlim-tərbiyə prosesinin effektivliyini artırmaq üçün müəllimlərin İKT vasitələrindən istifadə bacarıqlarına qoyulan tələbləri aşağıdakı kimi formalaşdırmaq olar:

-tələb olunan biliklərə malik olmaq-təhsilin informasiya kommunikasiya texnologiyaları əsasında qurulması şəraitində təlim-tərbiyə prosesinin qanunauyğunluqları haqqında;

-pedaqogika sferasında İKT vasitələrinin imkanları haqqında;

-rəqəmsal formada nümayiş olunan tədris resurslarının normativ-hüquqi aspektləri haqqında;

-tədris prosesində istifadə olunan informasiya və kommunikasiya texniki proqram və vasitələrinin pedaqoji qiymətləndirilməsinə yanaşmalar haqqında;

-kursantların informasiya və kommunikasiya vasitələri ilə işlərinə qoyulan psixoloji-pedaqoji və fizioloji-gigiyenik tələblər haqqında;

-bacarıq və vərdislərə sahib olmaq - müxtəlif əlavə vasitələrdən istifadə etməklə tədris informasiyasının nümayişi;

-xüsusi proqramlardan istifadə etməklə tədris təyinatlı verilənlər bazasını yaratmaq;

-vektor qrafikası vasitələrindən istifadə etməklə sadə qrafik illüstrasiyaları hazırlamaq;

-pedaqoji əlavələrin hazırlanmasında instrumental proqram vasitələrindən istifadə etmək;

-avtomatlaşdırma vasitələrindən istifadə etməklə psixoloji-pedaqoji diaqnostika və testləşdirməni təşkil etmək;

-xüsusi proqram və standart əlavələrin istifadəsilə təlim-tərbiyə prosesinin idarə olunması.

-paktiki bacarığa sahib olmaq-dərsə hazırlıq prosesində əvvəldən hazırlanmış tədris-metodik baza bankların verilənlərindən, digər lokal və global informasiya şəbəkələrinin informasiya potensialından istifadə etmək;

-tədris informasiyasının emalı, saxlanması və ötürülməsi, eynü zamanda İKT vasitələrinin istifadəsi ilə təlim prosesinin iştirakçıları arasında qarşılıqlı informasiya təsirinin həyata keçirilməsi üçün "Multimediya texnologiyaları" və telekommunikasiya şəbəkələri bazasında tədris prosesinin müxtəlif növlərinin təşkili və internet-konfransların tətbiqi.

ƏDƏBİYYAT

1.Pedaqoji Universitet xəbərləri, Bakı: 2012. №4 S. 24.

2.Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике. Рига: "Эксперимент," 1998. С. 180.

3.Состояние информатизации общего образования. Аналитический обзор. "Алана", 2013. С.317.